

GÈNERE, VIOLÈNCIA I SEXUALITAT.

UN ESTUDI QUANTITATIU EN ADOLESCENTS I UNA REVISIÓ DE LITERATURA PSICOANALÍTICA.

Concepció Garriga

No és primera vegada que m'adreço al Full Informatiu per presentar treballs en relació amb la violència, el gènere i la sexualitat (Garriga, 1998, 2000, 2003). Una de les funcions que tenim com a psicoterapeutes és la promoció de la salut mental més enllà de la pròpia consulta. Lamentablement, l'existència de violència en l'àmbit d'expressió de l'afecte, està molt lluny de ser una manifestació de salut mental. Aquest article és un nou intent de continuar reflexionant a l'entorn de la interacció entre aquests tres aspectes de la vida anímica.

1. Un estudi quantitatiu en adolescents

Recentment he portat a terme un treball de recerca amb adolescents en una ciutat del Vallès Occidental. La part experimental va consistir en que vaig passar un "Inventari d'actituds vers la sexualitat"¹ a 522 nois i noies de 15 a 20 anys, alumnes de 4 centres públics i 2 de privats.

Aquest inventari mesura el factor Coacció i Violència en l'àmbit de la sexualitat. Els estalviaré la taula amb les dades –que poso a disposició de les persones interessades a: <http://personal.ilimit.es/cgarriga>. En canvi sí que comentaré els resultats obtinguts perquè són els que ens donen elements per reflexionar entorn a l'excessiva presència de violència sobre les dones mitjançant la sexualitat.

Tampoc incloc l'Inventari, que poden consultar a la bibliografia, o del que també en trobaran una traducció en el treball original. Però sí que els informo del contingut: puntuar alt en Coacció i Violència significa tenir un grau d'acceptació de creences com: "una noia no té dret a mostrar obertament els seus desigs sexuals", "el sexe és un dret dels nois", "el sexe d'una dona es pot comprar amb diners", o "les noies violades s'ho han buscat".

En analitzar els resultats ens adonem de la major propensió dels nois, de totes les edats i de totes les categories socioeconòmiques, a tenir actituds favorables a la coacció i violència sexuals. Les puntuacions dels nois sempre són més altes que les de les noies, i la majoria de les vegades la diferència és estadísticament significativa. En alguns casos les puntuacions dels nois doblen les de les noies i, en un, les tripliquen.

Les puntuacions més altes en Coacció i Violència (C i V) les obtenen els nois de les classes més "benestants" de la mostra que corresponen a un centre privat religiós i a

¹ Vaig traduir un inventari que vaig trobar en aquest llibre: DAVIS, C. M., YARBER, W. L., BAUSERMAN, R. SCHREER, G. & DAVIS, S. L. "Handbook of Sexuality-Related Measures" London: Sage Publications, 1998, 592 p. ISBN 0-8039-7111-7, a les pàgines 85-88, les autores del qual són PATTON, WENDY & MANNISSON, MARY "The revised Attitudes Toward Sexuality Inventory".

un centre privat concertat. Les noies amb puntuacions més altes en C i V són les que van a una escola privada concertada i les seves mares no tenen estudis ni treballen.

Les puntuacions més baixes en C i V les treuen les noies d'un IES públic situat en un barri residencial de la ciutat. Les mares d'aquestes noies tenen estudis i treballen. Les famílies d'aquestes noies són menys convencionals que la resta de grups. Aquestes famílies proporcionen els models que es guarden més de la Coacció i Violència sexuals.

2. Revisió de la literatura psicoanalítica

El tema que he abordat amb aquest treball –sexe, gènere i violència– és extremadament complex, ja que s'hi entrellacen: la vida psicològica personal, amb les corresponents internalitzacions de la cultura dins la que s'insereix, amb l'organització social, política i familiar de l'entorn d'una persona.

Tal com es pot veure a la bibliografia inclosa, he fet un repàs de literatura psicoanalítica i no psicoanalítica sobre el tema. A partir de les dades obtingudes puc afirmar que els resultats de l'Inventari que he passat apunten inequívocament en la mateixa direcció que ens mostren els/les autors/res que he llegit, és a dir, que els nois i les noies segueixen camins de desenvolupament de la identitat de gènere marcadament diferents, que donen lloc a organitzacions subjectives diferents (Freud, 1924, 1925; Chodorow 1984, 1994; Dio Bleichmar, 1997; Gilligan, 1990, 1991; Kernberg, 1998 Person, 1998). Sense oblidar que les diferències intragrup poden ser tan extenses com les intergrup.

Segons els resultats obtinguts, que a *grosso modo* es poden resumir en que els nois tenen actituds agressives (Archer & Lloyd, 1982; Dio Bleichmar, 1997; Freud, 1932; Intevi, 1998; Person 1998; Stoller, 1975) davant la sexualitat en molta major mesura que les noies, ens trobem davant l'evidència que, col·lectivament, produïm nois masculins amb tendència als trets patològics, que, molt condensadament, Kernberg (1998) s'explica de la següent manera: "en els homes, la patologia predominant de les relacions amoroses és la hostilitat reactiva o projectada cap a les dones".

Pel que fa a les noies, per les puntuacions obtingudes en l'Inventari, ens adonem que accepten graus força elevats de violència, també degut al seu camí particular de desenvolupament de la identitat que les deixa en posició inhibida (Chodorow, 1984; Dio Bleichmar, 1997, Gilligan, 1990, 1991; Person, 1998) i masoquista (Kernberg, 1998).

És a dir, que són les relacions primerenques de les criatures amb les figures parentals, juntament amb la confirmació de la validesa del sistema de gènere que van rebent al llarg de la latència i l'adolescència, les que els proporcionen la identitat de gènere normatiu, (Chodorow, 1984, 1994; Dio Bleichmar, 1997, Gilligan, 1990, 1991; Kernberg, 1998 Person, 1998) allò que els/les pot arribar a estructurar de manera patològica: agressiva pels nois, inhibida per les noies.

Sense oblidar, com demostra Dio Bleichmar (1997) abastament, que el gènere va més enllà de la història individual de cada persona particular, i que es troba en les institucions de la cultura (família, escola, política): en els valors, en els ideals i en els mites.

Com veiem, queden establertes les condicions perquè les relacions de parella entre homes i dones tinguin més a veure amb el sado-masoquisme que amb l'amor, per tornar a utilitzar una expressió de Kernberg (1998). Aquesta és la conclusió principal que es pot derivar dels resultats generals de l'estudi, tant de l'experimental com del teòric.

3. Conclusions

a. Respecte al gènere: - Si no volem continuar produint col·lectivament criatures que manifestin les actituds que hem descrit, ni volem continuar donant a les mares tota la responsabilitat de la gènesi de la patologia (Dio Bleichmar, 1997), com està passant, cal treballar per modificar substancialment el sistema de gènere dimòrfic normatiu vigent. Una de les primeres mesures a prendre per portar a terme aquest objectiu és fer un replantejament general de la criança de les criatures, que permeti que sorgeixin uns papers de gènere més creuats (Chodorow, 1984, Benjamin, 1996), que desenvolupin els aspectes de cura en els nois i els de plaer en les noies (Person, 1998).

Això és el que està tenint lloc en els països més avançats (als Països Nòrdics i als Estats Units) i entre les capes més conscients de la població: el que en anglès s'anomena "dual parenting" (Benjamin, 1996) i que podríem traduir per "parentalitat dual". Una altra versió d'aquest fenomen, des de la psicologia social, és el que s'anomena el "nou contracte sexual" (Berbel & Pi-Sunyer, 2001), mitjançant el qual els pares es corresponsabilitzen tant de l'economia com de la criança, així com de tots els aspectes que es deriven de la vida en comú.

A nivell psicològic aquesta tendència és la que defensa Benjamin (1996), quan, partint de l'enfocament intersubjectiu, proposa que aprenguem a mantenir la tensió entre igualtat i diferència, per tal de sortir de la posició amo-esclau i adoptar la més evolucionada psicològicament del reconeixement mutu.

Cal obtenir també el suport de polítiques públiques, de les que estem tan allunyats. Torno a fer referència als països nòrdics com a model, en aquest cas els Estats Units no hi estan inclosos. En aquells països no es dona suport a les grans estructures militars i ofensives, i en canvi estan autènticament involucrats en el benestar de les persones que hi viuen. Les lleis de protecció a la criança són les millors del món. Disponibles tant pel pare com per la mare. És allà on s'està produint l'autèntica revolució de la criança, i amb ella del sistema de gèneres.

b. Respecte al sexe: Hi ha unanimitat entre les autores i els autors que he llegit respecte a la major repressió, inhibició, supressió,... de la sexualitat, primer de la nena, després de la dona. Si volem superar aquesta mancança cal donar a conèixer a les nenes els seus òrgans i els seus plaers (Dio Bleichmar, 1997; Person, 1998). Ara bé, Person (1998) ens adverteix de la conveniència de no prendre la sexualitat masculina com a model, ja que, tot i que reconeix que la sexualitat femenina és una hiposexualitat, troba que la masculina és una hipersexualitat.

Dio Bleichmar (1997) s'explica la major repressió de la nena perquè durant la latència adquireix dos "sabers": A) que la sexualitat "marca-perjudica" a la dona però no a l'home, B) s'adona de la tolerància que hi ha per l'expressió de la violència sexual en els nois.

Person (1998) afirma que hi ha canvis que s'estan començant a apreciar ja que, en els darrers anys, més i més dones poden gaudir d'una sexualitat satisfactòria.

c. Respecte a la violència: Hi ha una tolerància excessiva per la violència en general, i en particular per la violència (sexual) dels homes sobre les dones, com ha mostrat Dio Belichmar (1997). Ara bé la qüestió de la tolerància, i fins i tot el foment, de la violència en general és un aspecte que va més enllà del marc de l'estructura individual per convertir-se en un fenomen col·lectiu a gran escala, en el que participen tots els estaments públics, des dels mitjans de comunicació, que ens saturen la visió amb imatges constants de crims, de violència sexual, d'accidents,... produint un efecte d'insensibilització generalitzada, fins a una pèrdua de credibilitat en les institucions democràtiques, la ineficàcia de les quals promouen la vivència permanent d'impunitat i la conseqüent desesperança.

Tornant als resultats de l'estudi, podem afirmar que és molt esperançador que el grup que té menys tolerància a la violència sigui el de les noies que viuen en famílies menys convencionals, és a dir, on ja té lloc un qüestionament de la rigidesa dels papers de gènere, i els pares estan adoptant papers més creuats, en concordança amb les propostes de la literatura que he escollit (Benjamin, Chodorow, Dio Bleichmar, Gilligan) en el sentit de promoure el major desenvolupament personal sa.

En canvi és molt problemàtic que els nois que tenen actituds més propenses a la coacció i violència siguin els més "benestants", cosa que també està en concordança amb l'amenaça de pèrdua de privilegis que generen unes relacions més equitatives. També ens ha de preocupar el fet que aquests nois seran els futurs dirigents d'empreses i de polítiques, i que no tindran eines psicològiques per fer-ho d'una manera més sana. Tal vegada aquest nois visquin que assolir el nivell de desenvolupament personal que suposa el reconeixement mutu sigui un esforç massa gran pels avantatges que n'obtingran, i això ens hauria de fer reflexionar de nou.

Nota: les persones que estiguin interessades en rebre el treball per e-mail o en suport paper, me l'poden demanar a: cgarriaga@ilimit.es

Bibliografia:

ARCHER, J. & LLOYD, B. Sex and Gender, Harmondsworth: Penguin Books, 1982, 265 pgs. Capítol 5, "Agression, Violence and Power".

BENJAMIN, J. Los lazos de amor. Psicoanálisis, feminismo y el problema de la dominación, Buenos Aires: Paidós 1996, 354 p. ISBN: 950-12-4194-7

BERBEL, S. & PI-SUNYER, Mª T. El cuerpo silenciado, Barcelona, Viena Ediciones, 2001

CHODOROW, N. "El ejercicio de la maternidad" Berclona: Gedisa, 1984, 319 p.

_____. "Masculinities, Femininities, Sexualities. Freud and Beyond", London: Free Association Books, 1994, 132 pgs. ISBN 1 85343 380 2.

DIO BLEICHMAR, E. La sexualidad femenina, de la niña a la mujer, Barcelona: Paidós, 1997, 445 p. ISBN: 84-493-0488-1.

FREUD, S. "La disolución del complejo de Edipo" (1924) Dins: Obras completas. Tomo III. Madrid: Biblioteca nueva, 1981. P.2748-2751.

_____. "Algunas consecuencias psíquicas de la diferencia sexual anatómica" (1925) Dins: Obras completas. Tomo III. P. 2896-2903.

_____ "Sobre la sexualidad femenina" (1931) Dins: Obras completas. Tomo III. P. 3077-3089.

_____ "La feminidad" (1932) Dins: Obras completas. Tomo III. P. 3164-3178.

GARRIGA, C. "Els abusos sexuals en el context de la relació terapèutica". Full Informatiu. Núm. 106 (Setembre 1998) p. 2.

_____ "Moltes noies pateixen un malestar psicològic callat". Full Informatiu. Núm. 127 (Juliol 2000) p. 6-7

_____ "El malestar psicològic de les noies adolescents" Full Informatiu. Núm. 128 (Setembre 2000) p. 5-6

_____ "El Cercle Infernal dels Abusos Psíquics, Físics i Sexuals". Full Informatiu. Núm. 129 (Octubre 2000) p. 3-5

_____ "Gènere, diferència sexual i sexualitat" Full Informatiu. Núm. 159 (Octubre 2003) p. 9-12

GILLIGAN, C., LYONS, N.P. & HANMER, T.J. Making Connections. Cambridge: Harvard University Press, 1990

GILLIGAN, C., ROGERS, A. G. & TOLMAN, D. L. Women, Girls & psychotherapy. Reframing resistance, New York: Harrington Park Press, 1991, 272 p. ISBN: 1-56023-012-6

INTEVI, Irene V. Abuso sexual infantil en las mejores familias. Buenos Aires: Granica, 1998, 329 p. ISBN: 950-641-252-9

KERNBERG, O. Relaciones amorosas, normalidad y patología, Buenos Aires: Paidós 1998. 334 pgs. ISBN: 950- 12-4190-4

PERSON, E. S. The Sexual Century. London: Yale University Press, 1999, 387 p. ISBN: 0-300-07604-5, "Sexuality as the Mainstay of Identity: Psychoanalytic Perspectives" de 1980.

_____ & OVESEY, L. "Psychoanalytic Theories of Gender Identity" de 1983.

_____ "The Influence of Values in Psychoanalysis: The Case of Female Psychology" de 1983.

_____ "Some Misteries of Gender: Rethinking Masculine Identifications in Heterosexual Women" de 1998.

_____ "Male Sexuality and Power" de 1986.